

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Систематизовано закордонний досвід проведення страхування, розвитку моделей і програм страхування та сільськогосподарських культур з метою удосконалення та розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні

Актуальність теми. Сільське господарство України, особливо рослинництво, є одним із найбільш ризикових видів діяльності, оскільки здійснюється в невизначених та нерегульованих природно-кліматичних умовах. Дієвим ринковим інструментом його підтримки та забезпечення безперебійності відтворювального процесу виступає страхування сільськогосподарських культур, яке, відшкодовуючи понесені збитки, дозволяє стабілізувати виробництво, забезпечити фінансову стійкість господарств, а відтак, і сталість всієї економічної системи, створює умови досягнення певного рівня продовольчої безпеки держави. У зв'язку з цим державна політика має ґрунтуватись на розробленій концепції формування та розвитку системи сільськогосподарського страхування, її регулювання за допомогою різноманітних форм та методів підтримки та враховувати закордонний досвід побудови й застосування моделей страхових систем та страхових програм.

Постановка проблеми. Кардинальні зміни в системі страхування, пов'язані з ринковими умовами господарювання, обмежили використання обов'язкових форм страхового захисту, що традиційно застосовувались в якості засобів державного впливу на сільськогосподарське виробництво. А концепція застосування добровільного страхування з державною підтримкою залишається гостро дискусійною. Нині страхування в Україні розвивається переважно екстенсивним шляхом, за рахунок формального та схемного страхування. Питання ж підвищення якості страхових послуг, поєднання інтересів учасників страхових відносин, структурної побудови системи сільськогосподарського страхування залишаються невирішеними. З цих позицій об'єктивно необхідним є дослідження практичних аспектів формування системи та моделей страхування сільськогосподарських культур з урахуванням необхідності її державної підтримки та функціонування в розвинутих країнах, розробка на основі світового досвіду страхових програм та комплексу заходів, спрямованих на підвищення її ефективності.

Метою дослідження є систематизація світового досвіду розвинутих країн по розбудові систем та моделей страхування сільськогосподарських культур, розробці ефективних страхових продуктів і можливостей впровадження напрямків державної підтримки страхування в аграрному секторі економіки.

Аналіз досліджень та публікацій. Огляд наукових досліджень свідчить, що проблеми формування та розвитку систем і моделей страхування сільськогосподарських культур, розробки страхових програм та використання досвіду функціонування таких систем в країнах світу на макро- та мікрорівні досліджували багато відомих вчених й практиків, як В. Базилевич, В. Бігдаш, В. Борисова, О. Ботвиновська, Є. Бридун, О. Васюренко, Н. Внукова, В. Галасюк, Л. Горбач, М. Дем'яненко, А. Залєтов, Т. Калашнікова, Г. Кірейцев, Р. Колібаба, С. Михалев, С. Навроцький, С. Осадець, А. Папцов, Н. Прокопенко, П. Саблук, В. Серебровський, Є. Сосенко, А. Таркуцяк, Т. Терновской, Л. Худолій, В. Шахов, Р. Шинкаренко, А. Шолойко, Р. Юлдашев, експерти МФК та багато інших. Аналіз

праць науковців дозволяє зробити висновок, що для дослідження системи страхування сільськогосподарських культур та розробки ефективних страхових програм існує теоретико-методологічна база і, одночасно, потреба в подальшій розробці даного питання. Необхідність удосконалення системи страхування сільськогосподарських культур вимагає проведення системних досліджень, у тому числі й вивчення закордонного досвіду, і розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо її подальшого розвитку.

Викладення основного матеріалу. Світовий ринок сільськогосподарського страхування є дуже потужним сегментом фінансового ринку. Його ємкість складає 7,1 млрд. дол. США. Розподіл коштів страхового бізнесу у страхуванні сільськогосподарських ризиків за країнами наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Частка країн світу на ринку страхового бізнесу в галузі сільського господарства*

№ з/п	Країна, частина світу	Частка страхових платежів сільськогосподарського страхування на страховому ринку	
		%	млрд. дол. США
1	Північна Америка	51	3,62
2	Західна Європа	32	2,27
3	Східна Європа	4	0,30
4	Індія	6	0,43
5	Африка	2	0,15
6	Латинська Америка	4	0,30

* Розраховано за матеріалами МФК [3].

Як бачимо, сільськогосподарське страхування найбільш розвинуте в країнах Північної Америки та Західної Європи. За підсумками 2009 року Китай вийшов на 2 місце в світі за обсягами агрострахування. А в Росії в 2010 році реально на ринку агрострахування працювало 104 страхових компанії, в Україні – 16 [6]. У таких розвинутих країнах, як Канада, США, Іспанія щорічно страхується від 50 до 80 % посівів сільгоспкультур (табл. 2).

Таблиця 2. Обсяги страхування в сільському господарстві провідних країн світу (в середньому за 2005-2008 рр.)*

№ з/п	Країна	Застраховано сільськогосподарських виробників, %	Застраховано сільськогосподарської продукції, %
1	Іспанія	70	80
2	Канада	60	55
3	Сполучені Штати Америки	50	70

* Розраховано за даними МФК [3].

Дані табл. 2 стверджують про значний рівень охоплення страхуванням сільськогосподарських виробників та їх продукції. Показники сільськогосподарського страхування в країнах світу наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Показники сільськогосподарського страхування в країнах світу (2010 рік)*

№ з/п	Країна	Зібрані страхові премії, млн. дол. США	Рівень державної підтримки, %	Середня вартість страховки (Тв), %	Частка застрахованих сільгосп., %		Кількість СК на ринку агрострахування, од.
					виробників	угідь	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	США	8 511	45	9,1	50,0	70,0	17
2	Японія	1 111	49	3,5	–	–	300
3	Канада	1 090	50	10,3	60,0	55,0	59

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8
4	Іспанія	809	72	5,7	70	90	1
5	Китай	682	41	4,3	–	–	9
6	Італія	383	73	7,6	–	–	58
7	Франція	366	Дуже низький, за окремими культурами	–	–	–	14
8	Росія	315	50	6,6	25	–	69
9	Іран	241	61	–	–	–	1
10	Аргентина	240	немає	5,0	–	–	33
11	Україна	10,5	немає	3,59	–	9,1	62

*Розроблено за даними [6] та МФК

Хоча дане страхування у них є добровільним. Однак, модель сільськогосподарського страхування побудована таким чином, що держава залучає відповідні важелі, які стимулюють сільгоспвиробників застосовувати страхування. Так, сільськогосподарський виробник має право на дотацію від держави на вирощування тієї чи іншої культури, лише за умови, що він приймає участь у програмі страхування і організує страховий захист від погодних ризиків (табл. 4).

За рівнем розвитку сільськогосподарського виробництва США давно та переконливо займають провідні позиції у світі. Однією з причин такої стабільності – вважають спеціалісти – вдала державна політика, спрямована на підтримку сільгоспвиробника, а також ефективне співробітництво державного та приватного секторів економіки. Прикладом такого партнерства є досвід сільськогосподарського страхування.

За американською моделлю проведення сільськогосподарського страхування державні субсидії компенсують 60 % загального обсягу страхових внесків (наприклад, у 2008 році така компенсація склала 5,7 млрд. доларів).

В США існують різні програми, що застосовуються в страхуванні сільськогосподарських культур:

– захист від катастрофічних ризиків (фермери отримують мінімальне страхове покриття, але придбання такого полісу є обов'язковим для участі в інших програмах);

– страхування врожаю від погодних ризиків – страхове покриття, що купується (можна вибрати більший рівень покриття та його ціну, адміністративні витрати страховика та частина страхових премій сільгоспвиробника покриваються державними субсидіями);

Таблиця 4. Моделі та програми страхування сільськогосподарських культур в розвинутих країнах світу (робочий блок системи страхування сільськогосподарських культур)

Моделі	Програми	Характеристика програми	Участь у програмі		
			сільгоспвиробник	страхова організація	держава
1	2	3	4	5	6
Американська	Захист від катастрофічних ризиків	Мінімальне страхове покриття; поліс є обов'язковою умовою участі в інших захисних програмах	Придбання страхового захисту шляхом сплати страхових премій; частина ризику залишається на власному утриманні	Надає страховий захист за стандартними умовами; невелика частина ризику передається страхувальником	–
	Страхування врожаю від погодних ризиків	Можливість вибору більшого рівня страхового покриття та вибору ціни	Придбання страхового захисту шляхом сплати страхових премій	Надає страховий захист застосовуючи можливість обрати рівень страхового покриття та ціни страхової послуги	Державними субсидіями покриваються адміністративні витрати страховика та частина страхових премій сільгоспвиробника
	Надання а допомоги без страхування	Розробляється для тих культур, які виключені із стандартної програми страхування	–	–	Покриває частину збитку від природних ризиків
Канадська	Програма страхування врожаю	Забезпечує захист виробників від збитків природних ризиків	Придбання страхового захисту шляхом сплати страхових премій	Надає страховий захист із максимальним покриттям 80 % середнього врожаю	–
	Власний стабілізаційний фонд доходів	–	Щорічні вкладення на спеціальний депозитний рахунок – 50 %	–	Щорічно вносить 50 % вкладень на накопичувальний депозитний рахунок аграрія
	Програма допомоги у разі стихійних лих	Надає допомогу у випадку катастрофічного падіння доходів аграрія під дією непередбачуваних факторів ризику, які не покриваються попередніми програмами і загрожують існуванню підприємства	–	–	на 60 % субсидується федеральним урядом і на 40 % - регіональною владою

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6
Грецька	Єдина програма агростраховання	Переважає державне страхування	Придбання страхового захисту шляхом сплати страхових внесків	Здійснюють страхування тільки тих культур, що не мають покриття в державній системі	Через свою страхову компанію акумулює страхові внески й адмініструє функціонування програми та гарантує покриття збитків.
Іспанська	Покривається один тип ризиків	Забезпечується участь широкого кола агротоваровиробників; Програма побудована на тісному співробітництві приватного сектору та держави	Забезпечує страховий захист шляхом сплати страхових премій	Надає страховий захист за обраним покриттям; можливе узгодження страхового тарифу	Надаються субсидії до страхових премій
	Покривається низка (певний перелік) ризиків	Програма побудована на тісному співробітництві приватного сектору та держави.	Забезпечує страховий захист шляхом сплати страхових премій	Надає страховий захист за обраним переліком страхових ризиків у відповідності до реєстру ризиків	Надаються субсидії до страхових премій
	Покриваються всі ризики	Програма забезпечує тісний зв'язок всіх учасників страхового процесу, вимагає перестраховання	Забезпечує страховий захист шляхом сплати страхових премій	Надає повний захист від природно-кліматичних ризиків	Надаються субсидії до страхових премій та компенсації за природними ризиками

– програма надання допомоги без страхування (розроблена для тих культур, які виключені із стандартних програм страхування). Учасниками даної системи страхування аграрних ризиків є Федеральна корпорація страхування врожаю, яка управляється Агенцією з управління ризиками; страхові компанії, продукти яких повинні бути схвалені цією Агенцією та які отримують через зазначену Агенцію субсидії на покриття адміністративних витрат, витрат на врегулювання збитків. Перестраховування також здійснюється через Агенцію.

Окрім зазначених загальних програм Федеральна корпорація США страхування сільськогосподарських культур (ФКССК) здійснює комбіноване страхування сільськогосподарських культур за сьома основними програмами.

1. Комбіноване страхування сільськогосподарських культур. Це найбільш поширена програма та договір страхування. Вона надає гарантії на дохід за трьома рівнями покриття – на 50, 65, 75 % середнього фермерського доходу за минулі роки, надає захист від збитків внаслідок майже всіх природних випадків та покриває неминучий збиток від комах і хвороб.

2. Катастрофічні поліси – компенсація збитків у розмірі 50 % від доходу, 55 % від ціни реалізації, які встановлені за даною культурою. Таке покриття практично безкоштовне фермери вносять символічну плату за обробку полісів за кожною культурою, відшкодовуючи витрати на ведення страхової справи. Даний поліс забезпечує мінімальний рівень покриття на випадок стихійного лиха.

3. Страхування із покриттям на дохід. Вперше запроваджене з 1996 року. Даний продукт розроблений для забезпечення доходу і покриває втрати прибутків внаслідок знищення врожаю і падіння цін; встановлює мінімальну гарантію перед посівом та посадкою; базова ціна підвищується на витрати на виробництво на одиницю продукції і рівень покриття, останній встановлюється на рівні 50-85 %. Для врожаю норма гарантії встановлюється множенням ціни врожаю на витрати на виробництво одиниці продукції і рівень покриття. Після збирання врожаю фактичний врожай помножується на ціну врожаю і встановлюється дохід. Якщо реальний дохід менший від розрахованої гарантії, то фермеру виплачується різниця в якості страхового відшкодування.

4. Захист прибутку. Започаткований з 1995 року. Даний страховий продукт розроблений для страхування сільськогосподарського виробництва від ризику зниження доходу нижче середнього рівня і падіння цін на врожай через надання фіксованої гарантії на одиницю площі. Якщо після збирання врожаю фактичний його обсяг, помножений на фактичну його вартість, менший від розміру гарантії, то страховиком виплачується різниця.

5. Страхування доходу. Запроваджене в США з 1997 року. Забезпечує захист певних культур (кукурудза, соя) від зниження доходу внаслідок падіння цін та зниження рівня врожайності. Даний страховий продукт ґрунтується на місцевих цінах, покриваються всі культури на фермі чи одна культура, а виплата ґрунтується на середніх цінах в даній місцевості.

6. Страхова програма – план групи ризиків. Страхове відшкодування сільськогосподарському виробнику виплачується у тому разі, якщо середній в даній місцевості врожай падає нижче рівня застрахованого врожаю, який був обраний страхувальником. Головна особливість даної програми – вона не передбачає здійснення оцінки втрат врожаю на рівні окремого страхувальника. Середній рівень врожайності оцінюється на рівні даної місцевості. Для цього Міністерство сільськогосподарства США відбирає репрезентативні фермерські господарства.

7. Захист прибутку від групи ризиків додаючи захист від ризику зміни вартості продукції. Даний страховий продукт введено в дію з 1999 року і є формою страхування доходу для округу. Страхове відшкодування виплачується фермеру за умови, що дохід в окрузі на одиницю площі застрахованої культури нижче від обумовленого доходу, який визначено виробником. Такий продукт недорогий, надає страховий захист доходу з мінімальним обсягом експертної роботи та документами.

За даними комбінованими програмами в США застосовуються такі види урядової підтримки:

- дотації, що виплачуються приватним страховикам для покриття адміністративних і операційних витрат;

- прийняття урядом сільськогосподарських ризиків у перестраховування;

- фінансування досліджень у сфері страхування сільськогосподарських культур;

- програма уряду із запобігання стихійним лихам за умови, що фермери купують мінімум 50 % покриття комбінованого страхування сільськогосподарських культур.

Всі зазначені програми підтримки страхового захисту фермерів поділяються на програми зі страхування врожаю і на програми страхування доходу.

В Канаді також розроблено свої програми в галузі страхування сільськогосподарських ризиків:

- програма страхування врожаю – забезпечує захист виробників від збитків, викликаних природними ризиками: засуха, повінь, град, заморозки, перезволоження, хвороби, що не контролюються; покриття надається фермеру у вигляді гарантій врожаю, статистика якого ведеться фермером самостійно. Максимальне покриття за цією програмою – 80 % середнього врожаю;

- власний стабілізаційний фонд доходів – створений нагромаджувальний фонд виробника на довгостроковій основі шляхом щорічного внесення грошового депозиту на відповідний рахунок. В наповненні цього фонду в рівних частинах приймає участь держава й сільгоспвиробник;

- програма допомоги у разі стихійних лих – надає допомогу сільським господарствам у випадку катастрофічного падіння їх доходів в результаті дії непередбачуваних факторів ризику, які не покриваються попередніми програмами і загрожують існуванню сільгоспвиробника. Дана програма на 60 % субсидується федеральним урядом і на 40 % – регіональною владою.

Загалом у Канаді відповідно до страхових продуктів існує комплекс державних програм управління ризиками та підтримки доходу фермерів:

- програма страхування врожаю;

- програма стабілізації чистого доходу;

- програма осіннього авансування;

- програма весняного авансування;

- програма підтримки доходу фермерів Канади;

- програма підтримки провінцій.

Всі зазначені програми поєднують один або декілька страхових продуктів, що підвищує рівень страхового покриття виробництва сільськогосподарських культур та зменшує вартість страхової послуги.

В країнах Європейського Союзу існує декілька підходів до побудови моделей страхування в сільському господарстві.

Так, в Греції система страхування переважно державна. Держава через свою страхову компанію акумулює страхові внески й адмініструє функціонування програми по сільськогосподарському страхуванню та гарантує покриття збитків. Комерційні страхові компанії здійснюють страхування тільки тих культур, що не мають покриття в державній системі. Проте, сьогодні ця модель знаходиться на стадії реформування.

На відміну від Греції, в Німеччині взагалі не передбачається ніяких державних субсидій в агрострахування, переважає приватний сектор в системі сільськогосподарського страхування. Однак, держава здійснює ефективне управління системою через розробку стандартних страхових продуктів, введення низки обмежень та встановлення технічних рамок роботи системи.

В Італії, Франції та Австрії переважає приватне страхування сільськогосподарських ризиків. Однак, в кожній країні є своя система надання субсидій страхових премій та державного адміністрування страхування в сільськогосподарській галузі економіки.

У Португалії та Іспанії досить ефективно працюють системи, що забезпечують тісний зв'язок держави та приватного сектору у страхуванні. При цьому держава відіграє ключову роль, здійснюючи субсидії страхових премій та перестраховування. Наприклад, в Іспанії, після апробації декількох систем страхування з різним ступенем участі держави, пропонується три типи страхових полісів:

- покривається тільки один тип ризиків,
- покривається низка ризиків,
- покриваються всі ризики.

Завдяки можливості вибору страхових програм забезпечується участь в системі сільськогосподарського страхування широкого кола сільгоспвиробників. Сама система побудована на тісному співробітництві приватного сектору та держави.

Учасниками даної системи є утворена на базі Міністерства сільського, рибного господарства та продовольства державна організація, яка складається з двох підрозділів, що здійснюють планування, встановлюють межі роботи системи, рівня субсидій, переліку ризиків, що приймаються на страхування, мінімальні стандарти культивування, граничні терміни звернення за страховими полісами, порядок субсидювання страхових премій, здійснюють контроль за застосуванням страхових програм. В рамках системи агрострахування створено страховий пул, який об'єднує 60 приватних страхових компаній, що приймають участь в системі страхування сільськогосподарських ризиків. Також діє приватний страховик, який здійснює обов'язкове непропорційне перестраховування учасників системи, і який знаходиться під управлінням Міністерства економіки. Завдяки такому підходу страховий пул в середньому щорічно акумулює 307 млн. Євро, з яких фермери безпосередньо оплачують близько 51 % [1].

Особливістю іспанської національної системи агрострахування є застосування підходу тісного співробітництва всіх учасників системи, у тому числі й у розробці стратегічних напрямків розвитку сільськогосподарського страхування. Стабільність дії системи забезпечується державною підтримкою. Фахівці виділяють недоліки даної системи – актуарний дисбаланс для деяких страхових продуктів та регіонів, труднощі в щоденному обслуговуванні страхових програм, які пропонується подолати за допомогою створення Актуарного бюро.

Система страхування сільськогосподарських товаровиробників Португалії, хоча й схожа на Іспанську, проте має свої особливості. Страхування здійснюється 22 приватними страховиками, а урядова підтримка включає:

- розробка страхового законодавства;
- впровадження єдиних типових полісів;
- встановлення обов'язкового базового покриття для таких страхових випадків як град + пожежа;
- встановлення комбінованого покриття (за певним переліком);
- встановлення нормативних тарифів для розрахунку дотацій та премій;
- державні компенсації на частину страхових премій, що сплачені страхувальниками-фермерами;
- державне перестраховування на умовах ексцеденту збитковості.

Заслугує на увагу досвід страхування сільськогосподарських культур Російської Федерації, де започатковано значний рівень його державної підтримки. Так, Урядом встановлені:

- диференціація розмірів сплати страхових внесків за страхування сільськогосподарських культур за регіонами;
- державне регулювання переліку страхових ризиків та страхових випадків, переліку страхових культур, за страхуванням яких надається державна підтримка, порядку визначення вартості врожаю, терміни чинності договорів страхування, порядок формування додаткових резервів та умов страхування;
- створення Федерального агентства з державної підтримки страхування;
- професійні об'єднання страховиків, покликані підтримувати платоспроможність системи;
- стандарти страхування та оцінки збитків, щоб гарантувати страхові виплати сільськогосподарським виробникам.

Значної уваги потребує й механізм здійснення розрахунків в процесі страхування сільськогосподарських культур.

В розвинутих країнах, як США, Канада ставки страхових премій в страхових продуктах із сільськогосподарського страхування коливаються, за різними оцінками, в межах від 5 до 12 %. Зрозуміло, що чим вища концентрація страхової суми на одиницю площі, тим дорожчим повинно бути страхування.

Ще одна особливість систем сільськогосподарського страхування в США та Канаді – в цих країнах страхувальники сплачують страхову премію після збирання врожаю. Якщо фермер сплачує премію відразу після укладання договору страхування, то йому надається знижка. Відповідно, страховик при визначенні ставки премії враховує, що він відволікає свої власні ресурси (фактично кредитує страхувальника) і не може отримати інвестиційний дохід. Тому ставки премій корегуються на величину очікуваного доходу. Особливо це є важливим при страхуванні озимих культур на весь цикл виробництва, тривалість якого складає 8-9 календарних місяці.

Сільськогосподарське страхування відрізняється від інших видів страхування й тим, що виплати, зазвичай, здійснюються у певні періоди часу. Наприклад, при страхуванні врожаю виплати здійснюються після збирання врожаю. При цьому, якщо страхувальнику повинні виплатити страхове відшкодування, то премія до сплати просто вираховується із розміру страхової виплати.

В багатьох країнах світу ринок страхування сільськогосподарських ризиків містить ланцюжок різноманітних компаній – учасників системи сільськогосподарського страхування. Наприклад, в Австралії, де держава не приймає участі в страхуванні сільськогосподарських ризиків, а лише на

законодавчому рівні охороняє споживчі права страхувальників, на страховому ринку присутні страховики, страхувальники, андерайтингова компанія, перестрахова компанія, брокер, компанія по врегулюванню збитків. При цьому страховик та перестраховальник забезпечують лише обсяг утримання ризиків, а компанія, що врегулює виплати, андерайтингова компанія та брокер розвивають та підтримують страховий портфель, вкладаючи значні фінансові ресурси. Страховий бізнес зберігає стабільність завдяки високому рівню взаєморозуміння та довіри між всіма учасниками страхової системи.

В Іспанії, США, Канаді андерайтинові компанії повністю чи частково належать державі. Таким чином держава допомагає будувати систему страхування сільськогосподарських ризиків в країні.

Проблемою побудови ефективної моделі системи страхування сільськогосподарських культур із державною підтримкою, є те, що сільськогосподарське страхування дуже специфічний та вельми складний вид страхування, потребує досвідчених та навчених спеціалістів, відповідних страхових продуктів, які враховують інновації в розвитку сільського господарства, розгалужену мережу представництв, якісне перестраховування, високий рівень професіоналізму та надійності.

В цілому, систематизуючи закордонний досвід проведення страхування сільськогосподарських культур та функціонування системи страхування, можна зазначити, що сільськогосподарські виробники мають низку страхових продуктів та страхових програм, що комбінують умови здійснення страхування; мають серйозну фінансову підтримку з боку держави, яка спрямована на пом'якшення умов здійснення страхового захисту; уряди країн за допомогою страхування намагаються забезпечити стабільний розвиток всього аграрного сектору економіки, формуючи та розвиваючи системи страхування сільського господарства; системи страхування поєднують комерційне, некомерційне страхування та їх державну підтримку, забезпечуючи баланс економічних інтересів.

Зазвичай, кожна система страхування в кожній країні є унікальною, оскільки формується тривалий час під впливом багатьох специфічних факторів. Проте, якщо узагальнити досвід, то в міжнародній практиці найбільш вживаними є дві моделі страхування в сільському господарстві – американська та європейська. Основною рисою американської моделі є широка участь держави в підтримці страхування сільськогосподарських ризиків, товаровиробників, продукції. При цьому головним елементом підтримки є надання субсидій та компенсацій на оплату частини страхової премії, що дозволяє зменшити вартість страхування для виробників сільськогосподарської продукції, а відтак, і забезпечити масовий характер сільськогосподарського страхування.

Європейську модель страхування сільськогосподарських культур характеризують як приватну, в якій рівень втручання держави мінімальний. Страхувальники купують страховий поліс за повною ціною. Страхові компанії реалізують страхові продукти високої якості, які можуть бути продані. До таких страхових продуктів відносяться продукти та програми по страхуванню окремих ризиків, а мультиризикове страхування не користується попитом широкого загалу страхувальників через його високу ціну.

Винятковою є модель побудови системи страхування сільськогосподарських культур в Іспанії. Дана модель поєднує риси американської та європейської, є змішаною. В її основу покладено узгодженість інтересів страховика, страхувальника та державного адміністратора. А цілями іспанської системи є стабілізація доходів сільськогосподарських виробників, залучення сільськогосподарських виробників до управління ризиками.

Вивчення світового досвіду спонукає до пошуку шляхів удосконалення та розвитку системи страхування сільськогосподарських культур. Пошук нової парадигми розвитку системи страхування сільськогосподарських культур важливо здійснювати з найбільш повним урахуванням об'єктивних вимог багатофункціонального та диверсифікованого сільського господарства. При цьому головною методологічною установкою вважається становлення інноваційної системи страхування сільського господарства, яка імперативно викликає перехід від затратних і технократних принципів до ресурсозберігаючих технологій в рамках еколого-економічного збалансованого стійкого розвитку, на що акцентується в науковій доповіді Римського клубу [5, с. 542-543]. Тобто, страхування повинно спонукати сільгоспвиробників орієнтуватися на ресурсозберігаючі технології, акцентувати на енергозберігаючому типу відтворення, впроваджувати принципово нові технології виробництва сільгоспкультур, забезпечувати кратне підвищення ефективності використання ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Колібаба Р.О.* Дії щодо мінімізації ризиків в аграрному секторі [Електронний ресурс] / Р.О. Колібаба // Проект МФУ "Розширення доступу до ринків фінансових послуг" (веб-сайт Міністерства фінансів України) – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57333&cat_id=57141.
2. *Михалев С.* Устойчивость – главная цель современных систем ведения сельского хозяйства / С. Михалев // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2002. – №1. – С. 47-51.
3. *Назаренко М.В* Україні створене Агрострахове бюро [Електронний ресурс] / Національний прес-клуб "Українська перспектива" [інтернет-видання "ЧИСТА ПОЛІТИКА"] – Режим доступу: <http://www.politika.cn.ua/list/ua/news/0/4283.html>.
4. *Папцов А.Г.* Тенденции развития сельского хозяйства стран Центральной и Восточной Европы в условиях их интеграции в ЕС: обзорная информация // А.Г. Папцов, Н.А. Шеламова. – Центр информации и технико-экономических исследований АПК. – М., – 2005. – 93 с.
5. *Пшихачев С.М.* Дуализм мировой экономики и поиск парадигмы развития / С.М. Пшихачев // Вісник Сумського Національного Університету. Серія Фінанси і кредит. – Вип. 2(25). – 2008. – С. 535-543.
6. Страхование сельхозпроизводителей [Электронный ресурс] // Аналитическая записка компании "ФинЭкспертиза" / Информационно-аналитический ресурс по вопросам страхования и управления рисками в сельскохозяйственном секторе. – Режим доступа: http://www.agroinsurance.com/ru/agribusiness_insurance/?pid=14324&print=1.
7. *Терновской Т.* Партнерство между государственным и частным сектором в системе агрострахования: опыт, которым стоит воспользоваться [Электронный ресурс] / Тарас Терновской // Национальный пресс-клуб "Украинская перспектива". – Режим доступа: <http://banker.ua/articles/64/2010/04/30/1180440065/>.
8. *Шинкаренко Р.* Міжнародна практика субсидування агростраховання [Електронний ресурс] / Роман Шинкаренко // Информационно-аналитический ресурс по вопросам страхования и управления рисками в сельскохозяйственном секторе. – Режим доступа <http://www.agroinsurance.com/ru/analytics?pid=10597>.
9. *Шинкаренко Р.В.* Страхування від багатьох ризиків. Програми підтримки страхування фермерів в США [Електронний ресурс] / Р.В. Шинкаренко // Проект "Розвиток Агробізнесу в Україні", МФК. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/03/06/25/548>.